

OCMW's slaan de brug

➤ MOMENTEN SPRAK MET NATHALIE DEBAST

Binnen het lokale netwerk vrijetijdsparticipatie in het kader van het participatiedecreet is het OCMW een essentiële partner. Niet in het minst omdat zij de doelgroep mensen in armoede goed kennen. Ook omwille van de expertise van OCMW's op het vlak van vrijetijdsparticipatie en hun trekkersrol in het lokaal sociaal beleid kunnen ze niet ontbreken in het lokale netwerk. Sinds 2003 krijgen alle OCMW's ook middelen van de federale overheid om sociale en culturele participatie van gebruikers van OCMW's mogelijk te maken. Uitgangspunten waren dat cultuur, jeugdwerk en sport een opstap kunnen zijn naar volwaardig meepraten en meedoen, naar actief deelnemen aan de samenleving. Vanaf 2004 werken gemeente en OCMW via het lokaal sociaal beleidsplan samen aan het realiseren van de toegang naar elke burger tot zijn grondrechten, waaronder het recht op cultuur. In een gesprek met Nathalie Debast, VVSG-stafmedewerker armoede, wonen en energie, gaan we dieper in op de praktijk die OCMW's ontwikkelen ten aanzien van vrijetijdsparticipatie van mensen in armoede en lokale netwerking.

Momenten: Zie je een evolutie bij OCMW's in hun beleid ten aanzien van vrijetijdsparticipatie van mensen in armoede, bijvoorbeeld sinds de introductie van federale middelen voor socio-culturele en sportieve participatie en de lokale netwerken vrijetijdsparticipatie?

Nathalie Debast: Het grootste effect komt eigenlijk van de federale middelen die in 2003 werden gelanceerd, dat heeft bij veel OCMW's deuren geopend. OCMW's beseften wel dat armoede meer is dan een financiële kwestie, maar die extra federale middelen boden een eerste impuls om te werken aan vrijetijdsparticipatie. Daarna is er vooral een uitbreiding gekomen van wat er toen is ontstaan. We moeten eerlijk zijn: lokale netwerken zoals het participatiedecreet ze voorziet,

zijn er niet overal, en het is ook niet zo evident om er mee te starten. Het vergt veel overleg met andere lokale actoren en met mensen in armoede. Dat gebeurt nog niet overal of toch niet in dezelfde mate. Er is ook wat argwaan bij OCMW's om hun cliënten in de handen van andere diensten achter te laten: ze willen eerst weten of alle randvoorwaarden vervuld zijn voor ze hun cliënten sturen. Dat speelt wel allemaal mee in het moeizaam mekaar vinden. Maar de samenwerking komt stilaan wel op gang.

Je hebt natuurlijk ook gemeenten waar er al voor de federale subsidie vanaf 2003 samenwerking was op het vlak van socio-culturele participatie. Zeker in grote steden hadden ze

die subsidie niet nodig als hefboom. In kleinere gemeenten zal het wel een grotere impact hebben, zeker in de dienstverlening naar de cliënten. Door de federale subsidie moest het OCMW gaan nadenken over hoe dit budget structureel te besteden. In het begin ging het vaak om eenmalige acties. Ook omdat het om een subsidie gaat die per jaar via een KB wordt vastgelegd. Ieder jaar is er nog altijd die onzekerheid, en op zich is dat ook een drempel om als OCMW structureel aan socio-culturele participatie te werken. Toch zien we een evolutie van eenmalige tussenkomsten in bioscooptickets en tickets voor een voetbalmatch naar meer samenwerking voor structureel lidmaatschap van verenigingen en sportclubs. Maar laat ons wel wezen: in een kleine gemeente met minder dan 2000 euro federale subsidie is er weinig ruimte om veel campagne of samenwerking op te zetten rond vrijetijdsparticipatie.

Momenten: Uit het praktijkonderzoek van Demos blijkt dat de praktische uitvoering van de afsprakennota en de administratieve opvolging van acties vaak worden doorgeschoven naar het OCMW. Bovendien kijken veel netwerken ook richting OCMW als het gaat om de dialoog en begeleiding van de doelgroep. Welk draagvlak is er bij OCMW's om op dit terrein verder te werken?

Nathalie: OCMW's beseffen het nut van een brede aanpak van armoede en zijn zeker positief over de mogelijkheden op vlak van participatie. Het uittekenen van een lokaal beleid vraagt zeker in het begin heel wat inspanning. Daar hebben de OCMW's nu te weinig ruimte voor. Vanuit VVSG willen we wel de gemeentelijke diensten aanmoedigen om trekker te zijn van het lokale netwerk, waarin de OCMW's dan wel partner

zijn. Want in sommige gemeenten zijn de muren heel hoog, naar sportclubs en verenigingen maar evengoed binnen de eigen diensten. Soms is zelfs de drempel voor een OCMW-medewerker om met een sport- of cultuurmedewerker te gaan praten heel hoog. En daar moeten we zeker aan werken, dat minstens die muren wegvallen. Dat ze gaan samen zitten en gaan nadenken over: hoe kunnen we ons aanbod beter maken? Dat diensten beseffen dat er drempels zijn, dat het niet alleen een kwestie is van het lidgeld te verlagen. Dat het OCMW weet heeft van het aanbod binnen andere diensten. Maar natuurlijk vergt dat in het begin een investering. Die investering wordt door geen enkele subsidie gedekt. Vanuit de federale subsidie kunnen OCMW's uit grote steden of samenwerkingsverbanden 10% besteden aan personeel, maar dat weegt niet op tegen de kost.

Het vergt moed vanuit een OCMW om een budget in vrijetijdsparticipatie te investeren, omdat er zoveel andere noden zijn waarbij je direct resultaat kan zien. Terwijl vrijetijdsparticipatie een materie is waar het resultaat pas op langere termijn te zien zal zijn. We moeten lokale besturen aanmoedigen om dat te doen, maar de federale en Vlaamse overheid moeten ook beseffen dat die inzet van personeel niet zo evident is. Zeker niet met alle andere noden die er zijn, bijvoorbeeld op het vlak van activering. Je kan meer gedaan krijgen van je lokaal bestuur als je zegt dat je mensen aan het werk gaat helpen, dan wanneer je zegt dat je mensen zal laten participeren aan culturele of sportieve initiatieven.

Momenten: Heeft dat ook niet te maken met een smalle visie op activering? Er is toch een

duidelijk verband tussen vrijetijdsparticipatie en mensen die maatschappelijk actief bezig zijn?

Nathalie: Socio-culturele en sportieve participatie is voor ons een onderdeel van maatschappelijke activering. Maar daar is bij de andere overheden geen draagvlak voor. Vanuit VVSG vragen we al heel lang om erkenning te krijgen voor maatschappelijke activering van mensen die nu niet of nooit meer aan de slag kunnen. OCMW's willen met die doelgroep toch ook zinnige dingen doen, bijvoorbeeld mensen aansporen tot vrijwilligerswerk, zoals tweemaal per week bloemen water geven in een rusthuis. Voor sommige cliënten is dat het hoogst haalbare, maar die mensen hebben ook recht op begeleiding. Mogelijk is het draagvlak voor socio-culturele participatie groter als je het onder de noemer van de sociale activering plaatst. Nu zien mensen cultuur nog altijd als een extraatje voor mensen in armoede, een pleziertje. Terwijl het op het vlak van armoedebestrijding cruciaal is om ook op die terreinen van participatie te werken.

Momenten: Vrijetijdsparticipatie is in een aantal gemeenten als item opgenomen in het lokaal sociaal beleidsplan. Zorgt dit voor een groter draagvlak en samenwerking tussen de gemeente en het OCMW omtrent vrijetijdsparticipatie?

Nathalie: Het plan wordt maar één keer om de zes jaar gemaakt. Maar de methodiek rond het lokaal sociaal beleid kan er in ieder geval voor zorgen dat diensten regelmatig overleggen over hoe het lokaal sociaal beleid kan worden verbeterd. Dat is sterker dan een schriftelijke verankering in een plan. Wat het lokaal sociaal beleid nog sterker kan maken, is een tweerichtingsverkeer

tussen het OCMW en organisaties en verenigingen. Verenigingen kunnen in dat verband ook zelf eens afstappen op een OCMW en hun aanbod bekendmaken. Je mag als OCMW veel willen, maar als je merkt dat de andere partij niet open genoeg staat of niet genoeg besef heeft van de leefwereld van mensen in armoede, dan zijn OCMW's ook niet geneigd om hun cliënten te sturen. Er zit een groot beschermingselement bij medewerkers van het OCMW. Ze willen ook niet dat participeren een mislukking wordt voor hun cliënten, zodat ze achteraf niet meer naar buiten durven komen. Dat is eigenlijk het ergste wat je een mens kan aandoen.

Lokale netwerken moedigen die samenwerking tussen diensten en verenigingen ook wel aan, maar er zijn niet overal lokale netwerken. Er is ook niet in elke gemeente een vereniging die bezig is met mensen in armoede. Dat is ook een drempel om met een lokaal netwerk te beginnen. Je kan wel werken met regionale organisaties, maar zij kennen niet altijd de lokale context.

Daarom zou het goed zijn voor kleine gemeenten om hier ook andere verenigingen bij te betrekken, zoals bijvoorbeeld de Gezinsbond of een KWB-afdeling. In sommige kleine gemeenten zijn zij immers belangrijke aanbieders van vrijetijdsactiviteiten. Binnen het participatiedecreet zouden er best meer incentives mogen zitten om ook die organisaties en hun vrijwilligers te leren omgaan met mensen in armoede. Die know-how is nu lang niet altijd aanwezig. Het moet ook meer zijn dan een loutere ledenwerving. Verenigingen en organisaties moeten dit laten doorsijpelen in alles wat ze doen, van het

contact leggen met mensen, het soort activiteiten dat ze organiseren... Het is mooi om op papier te verklaren: we richten ons ook op mensen in armoede. Maar als je dat goed wil doen, dan stopt dat niet bij het verlagen van lidgeld, dan moet dat in alles wat een organisatie doet doordringen. Dat vraagt eigenlijk om vrijwilligers die twee keer nadenken voor ze iets zeggen, die discreet omgaan met signalen. Ik begrijp dat het niet gemakkelijk is om hier met vrijwilligers aan te werken, maar er zou binnen verenigingen een visie op en gevoeligheid voor mensen in armoede moeten komen.

Momenten: Hoe loopt de dialoog tussen de OCMW's en verenigingen met mensen in armoede? Spelen de soms negatieve ervaringen van mensen in armoede een rol?

Nathalie: Deze dialoog is zeer belangrijk, maar ook dat is een proces dat in de ene gemeente beter loopt dan in de andere. We moeten dit zeker blijven stimuleren. Ook de verantwoordelijke van zo'n vereniging moet goed de context van een OCMW leren kennen en in het achterhoofd houden dat een OCMW niet alles kan en niet voor alles verantwoordelijk is. Dat er grenzen zijn aan wat een OCMW kan doen of mag doen. Zeker voor mensen in armoede biedt het OCMW vaak een laatste reddingsmogelijkheid. Je kan hen niet gaan uitleggen dat een leefloon voor 50% wordt gedragen door de federale overheid en 50% door de lokale overheid. Mensen hebben daar geen boodschap aan, en je kan hen dat ook niet kwalijk nemen. Enkel aan het feit of ze al dan niet geholpen worden. Maar een OCMW zit nu eenmaal in een context van veel wettelijke bepalingen, begrenzingsen, ook budgettaire beperkingen. Ik vind dat de verantwoordelijken van armoede-

deverenigingen die context moeten kennen, zodat ze beslissingen van een OCMW mee kunnen kaderen als mensen in armoede zich miskend voelen. Er zijn nu eenmaal beperkingen. Zeker lokaal, met de zaken die je zelf moet betalen, zit je met prioriteiten, procedures en een verschillende behandeling in verschillende gemeenten. Daar speelt de lokale autonomie.

Daarom is het ook belangrijk dat er een Vlaamse en federale regeling is, omdat op dat moment de solidariteit voor het inzetten op die socio-culturele participatie vergroot. Die inzet zou samen moeten sporen en ook oog hebben voor het feit dat die samenwerking binnen een lokaal netwerk niet op één twee drie kan worden getoverd. OCMW's en andere diensten hebben nood aan ondersteuning om die samenwerking rond vrijetijdsparticipatie op te zetten.

Momenten: Het gebrek aan middelen voor extra personeelsinzet voor toeleiding en communicatie is in veel netwerken een knelpunt. Biedt een eventueel flexibeler besteding van de middelen (eigen middelen) in het kader van de afsprakennota hier een oplossing? Of moet/kan hier extra op worden ingezet door de Vlaamse overheid?

Nathalie: Een flexibeler besteding zou een mogelijke oplossing zijn, maar het nadeel is dat dit ten koste gaat van ondersteuning van de doelgroep. En in kleine gemeenten zijn de budgetten in dit kader sowieso beperkt. Nog beter zou zijn dat er middelen bovenop komen voor personeel. Het kan helpen om lokale besturen een wortel voor te houden. Als de federale middelen er niet waren geweest, was vrijetijdsparticipatie nu geen prioriteit in de OCMW's. Als de Vlaamse overheid echt

wil dat er meer lokale netwerken ontstaan, moeten ze ook inzetten op personeel.

Het gebrek aan ondersteuning om het lokale netwerk te trekken is zeker een van de drempels. Het gaat om het structureel werken aan drempels in het denken van mensen in verschillende diensten. Nu hangt het af van de goede wil die lokaal al dan niet aanwezig is, en dat zou je moeten kunnen overstijgen. Ik vind wel dat lokale besturen ook zelf moeten investeren in coördinatie voor een lokaal netwerk, maar de Vlaamse overheid moet er zich ook bewust van zijn dat het niet evident is om hier vanuit een OCMW personeel op in te zetten. Eenmaal die persoon is ingezet, is er ook nood aan ondersteuning op Vlaams niveau. Netwerken kunnen getrokken worden door een gemeentelijke dienst of het OCMW. In het allerbeste scenario heb je het OCMW niet meer nodig om aan de andere dienst duidelijk te maken wat de context van mensen in armoede is. Nu heb je het OCMW vooral nodig als waakhond om die doelgroep te verdedigen, zodat de mensen aan bod komen met al hun specifieke kenmerken. En vanuit de link met maatschappelijke activering ligt er sowieso wel een belangrijke rol voor de OCMW's.

Momenten: Het OCMW bereikt niet iedereen. Kan er via de lokale netwerken worden gewerkt aan doelgroepverruiming?

Nathalie: De drempel naar het OCMW is inderdaad voor sommigen nog te hoog. OCMW's werken hieraan in het kader van hun algemene dienstverlening. Vandaar ook de meerwaarde van het samenwerken met verenigingen waar armen het woord nemen. Maar ook zij bereiken niet iedereen. Daarom is het ook belangrijk om het lokale

netwerk zo ruim mogelijk te maken, zodat partners ook mensen kunnen aanbrengen, zodat initiatieven rond vrijetijdsparticipatie en het aanbod van de partners ruim kunnen worden verspreid. Zo is er ook nog veel onwetendheid over wat OCMW's doen. Ook gewone verenigingen moeten zich ook bewust zijn van wat armoede is en de drempels voor mensen in armoede om naar een OCMW te stappen. Nog te vaak denkt men dat de OCMW-hulpverlening vooral financieel is, wat nochtans achterhaald is.

Een ander knelpunt binnen lokale netwerken is gekleurde armoede die vaak nog dieperliggende oorzaken heeft. Om ook die mensen te betrekken bij vrijetijdsparticipatie zijn nog heel wat inspanningen nodig. De verenigingen met mensen in armoede bereiken niet het volledige spectrum van mensen in armoede. Als OCMW bereik je die wel als cliënten, en het OCMW moet ook aandacht vragen voor die groep. Andere verenigingen of diensten gaan het niet meteen doen, omdat ze zich er ook niet altijd van bewust zijn. Het OCMW heeft op dat vlak een waakhondfunctie binnen het lokale netwerk: ze moeten alle mensen in armoede meenemen. Ook bij de medewerkers van de diensten zelf moet die reflex rond vrijetijdsparticipatie nog versterkt worden: dat kan aan bod komen in de individuele gesprekken van de maatschappelijke werkers. Bij hun begeleiding zouden ze in functie van participatie ook meer aandacht kunnen geven aan het gezin, aan de inrijpoort naar participatie via de kinderen.

Momenten: De Vlaamse overheid is vragende partij voor 'monitoring van de effecten van het gevoerde armoedebestrijdingbeleid' (zie het regeerakkoord). Wat is in dit verband

een wenselijke/haalbare vertaalslag naar het lokale niveau in verband met vrijetijdsparticipatie van mensen in armoede?

Nathalie: Uiteraard hebben OCMW's niets tegen controle als er middelen komen. Nu is de ondersteuning echter zeer bescheiden en zou het opzetten van een monitoring-systeem veel meer kosten dan de eigenlijke ondersteuning. Dat is niet efficiënt. Dit dossier kan op Vlaams niveau bovendien niet los worden gezien van federale middelen die de OCMW's krijgen en de lokale middelen die moeten worden ingebracht.

Monitoring mag er niet toe leiden dat de drempel voor mensen in armoede nog hoger wordt; dat mensen in armoede bij wijze van spreken eerst heel hun leven op tafel moeten leggen voor ze kunnen participeren. De Vlaamse overheid moet ook wel wat vertrouwen hebben in de lokale overheid. Als mensen een lokaal netwerk opzetten en afspraken maken, moet er toch wat vertrouwen zijn in dat lokale besturen het goed zullen doen.